

Džemilin sin, učenik osnovne škole, ima 11 godina. Svakog dana, već 50 dana, iz škole dolazi s istom rečenicom:

“Majko, daj mi kafetin, glava mi puca”.

Kada ga Džemila priupita zašto ga boli glava, mališan odgovara da to nije ništa čudno jer od teških glavobolja pati cijeli njegov razred.

Sin Gorana Stojaka, predsjednika tuzlanske Mjesne zajednice Bukinje, ima samo 15 mjeseci. No, mali Leon već gotovo dva mjeseca nije napustio kuću i udahnuo svježi zrak. Roditelji se previše boje da će, udahne li, dobiti neku od teških bolesti respiratornog sustava. Imaju razloga za to; svako dijete u njihovu selu boluje od bronhitisa, a neki su se zbog toga i bolnički liječili.

Uzrok svemu tome je teško zagađenje zraka koje Tuzlu pogađa već gotovo dva mjeseca. U vrijeme dok je svjetska pažnja usmjerena prema Pekingu, gdje se zbog zagađenja od 300 mikrograma čestica zagađenog zraka zatvara promet i prestaju raditi tvornice, Tuzla, koja je u našem neposrednom susjedstvu i dijeli mikroklimu s Osijekom, bilježi zagađenja veća od tisuću, pa i 1800 mikrograma. To je čini, prema službenim podacima tuzlanskih gradskih vlasti, najzagađenijim gradom u Europi i jednim od najzagađenijih gradova u svijetu. Pa ipak, nitko ništa ne poduzima.

Slatki miris

Džemila Agić direktorica je tuzlanskog Centra za ekologiju i energiju te već godinama pokušava upozoriti da je situacija u srednjoj Bosni neodrživa. Glavni zagađivač je Termoelektrana Tuzla koja godišnje spali čak četiri milijuna tona ugljena. Zbog toga, a i zbog izostanka tehnologije odsumporavanja, elektrana godišnje proizvede oko 53 tisuće tona otrovnog sumporovodika.

Ovo nije neko apstraktno zagađenje poput onoga kada se u rijeku baci limenka Cole. Stvari su u Tuzli vrlo realne i mjerljive. Tako se od studenoga događa da stanovnici Tuzle iz svojih kuća ne mogu vidjeti susjedne jer ih okružuje otrovna, žuto-smeđa magla, prepuna visokotoksičnog sumpor-dioksida. Dotrajale termoelektrane, poput one tuzlanske, u čitavom svijetu odavno zatvorene. Najrecentniji je primjer slične termoelektrane u Bugarskoj kojoj je rad zabranjen zbog gotovo identičnog emitiranja otrovnih supstanci u zrak. No, ovo je ipak Bosna i Hercegovina, pa malo tko brine i o čemu.

Tuzla se doslovce guši u, sumporu svojstvenom, slatkastom mirisu pokvarenih jaja koji truje njihov organizam. Dolazimo u naselje Divkovići, čiji starosjedioci imaju tu nesreću da je krajem šezdesetih netko odlučio podići industriju u njihovu kraju. Nekada je ovdje živjelo više od tisuću ljudi, danas ih je jedva više od stotinu. Od toga je, u zadnje dvije godine, od karcinoma pluća umrlo njih 17, a četvero ih je trenutno na kemoterapiji i zračenjima.

Goran Stojak, ekoaktivist i predsjednik Mjesne zajednice, kaže da smo pogriješili dan dolaska.

“Da ste barem došli prije dva-tri dana pa da vidite kako mi ovdje živimo. Sunce se sada malo podiglo, a visoki pritisak zraka postigao je da zagađenje ode, no mi već skoro dva mjeseca nismo napustili kuće. Izlazimo samo kad moramo”, dočekuje nas Stojak.

Njegova je kuća zračnom linijom udaljena samo nekoliko stotina metara od izvora zagađenja. Dosad je pisao nebrojene peticije kako bi zaštitio svoje i zdravlje svoje obitelji, no od toga nikad nije bilo nikakvog učinka.

Nova tehnologija

Problem je to što je TE Tuzla već godinama zakonski obavezna implementirati nove tehnologije, no federalni zakoni Bosne i Hercegovine nisu predvidjeli nikakvu sankciju ako to ne učini. Uprava termoelektrane dobro to koristi pa već više od 15 godina pokušava izbjeći ulaganje oko 200 milijuna eura, koliko je procijenjeno da bi koštao proces ugradnje tehnologije odsumporavanja otrovnih plinova koji izlaze iz njihovih dimnjaka.

“To je nešto što bi oni bez problema mogli financirati iz svog redovnog poslovanja”, kaže nam tuzlanski gradonačelnik, SDP-ovac Jasmin Imamović koji je već četiri mandata na čelu tog industrijskog grada.

Njegov je utjecaj na ekologiju ovoga kraja proteklih desetak godina doista impresivan. Uz to što je stvorio splet slanih jezera koja danas čine okosnicu turističke ponude, Imamović se uhvatio u koštac i sa zagađenjem zraka. Tako je do prije deset godina većina kućanstava u Tuzli dobivala toplinsku energiju iz individualnih ložišta. Konkretno, palili su pelete ili ogrjevno drvo, grijali se na struju ili plin, a jedan dio njih ložio je ugljen. Uglavnom se radilo o ugljenu vrlo niske kvalitete, u čijem je sastavu sumpora bilo više od šest posto. Tuzlaci su taj ugljen kupovali “na crno”.

“Dolazili su kamioni, ‘trebate li ugljena’. Sve se to prodavalo na crno, a to je bio ugljen iz nekih od bosanskih rudnika koji je bio vrlo zagađen sumporom. No, ljudi su to kupovali jer je bilo jeftinije od ugljena s pola ili jedan posto sumpora. Ljudi iz termoelektrane uvijek su govorili da oni jesu zagađivači, no prstom su upirali u malena kućanstva, tvrdeći da i oni zagađuju. Odlučili smo riješiti taj problem. Danas se više od 50 posto kućanstava na području grada Tuzle grije uz pomoć centralnog grijanja, na paru iz termoelektrane. Po broju stanovnika i kućanstava koji se griju na centralno grijanje lider smo u regiji, a idućih nam je godina plan na tu istu mrežu spojiti i individualne stambene objekte. No, naš je veliki uspjeh što danas više nema niti jednog kolektivnog poslovnog ili stambenog objekta u Tuzli koji nije priključen na mrežu daljinskog grijanja uz pomoć pare”, kaže tuzlanski gradonačelnik.

Zanimljive brojke

Pritom iznosi zanimljive brojke prema kojima je savršeno nebitno na što se točno griju Tuzlaci kada je zagađenje zraka u pitanju.

“Evo, gledajte. Termoelektrana godišnje spali oko četiri milijuna tona ugljena i pritom proizvede 53 tisuće tona sumpor-dioksida. Kada bi se baš sva kućanstva u Tuzli, osim onih koja su na centralnom grijanju (dakle, 20,5 tisuća preostalih kućanstava), grijala samo na ugljen, znači da se nitko od njih ne grije ni na drva, struju, plin ili pelete, spalili bi godišnje oko 150 tisuća tona ugljena. Količina tako proizvedenog sumpor-dioksida potpuno je zanemariva u odnosu na zagađenje koje proizvede termoelektrana”, kaže Imamović.

Pritom TE Tuzla nije jedini zagađivač ovoga kraja, iako je bez premca najvažniji. U obližnjem Lukavcu nalaze se koksara i cementara, kao i tvornica Soda koja godišnje spali 850 tisuća tona ugljena. Svi oni u zrak emitiraju otrovni sumpor-dioksid, zbog kojeg Tuzlaci već danima ne mogu na ulicu.

Odsumporavanje je godinama glavno pitanje u Tuzli. Problem je što gradonačelnik Imamović nema ama baš nikakve ovlasti kada je to pitanje posrijedi. Složeni kantonalni, entitetski i federalni propisi proizašli iz odavno zastarjelog Daytonskog sporazuma prouzročili su situaciju u kojoj Imamović, iako upravlja Tuzlom, ne može čak niti poslati čovjeka da provjeri neki dimnjak za koji sumnja da zagađuje zrak.

“Nekada smo imali ekološkog inspektora kojeg smo mogli poslati da provjeri situaciju. Danas to nemamo. Nadležnost je u rukama kantonalne vlade koja s nama uopće ne želi razgovarati o ovom problemu. Mi možemo probleme prijaviti ekološkoj inspekciji, no to ima jednak učinak kao da je prijavio bilo koji građanin - nikakav”, zdvaja Imamović.

Što je uzrok?

Iako u Tuzli živi desecima godina, kaže da se s ovako teškom situacijom, u kojoj zagađenje već dva mjeseca svakodnevno prelazi granicu od dozvoljenih 25 mikrograma te ide prema nepojmljivih 300, 400, 800, pa i 1000 mikrograma, još nije susreo.

“Nitko ne zna što je uzrok. Ekolozi mi govore da je zbog toga što su vremenske prilike ovakve. Tuzla je u kotlini i zrak se rijetko može pročistiti. Dodatni je problem to što je nekada davno ovim krajevima puhao vjetar s Majevice, ali je izgradnjom akumulacijskog jezera nestao. Sada u Tuzli imamo problem - nema vjetra koji bi pročistio zrak”, objašnjava Imamović.

Džemila Agić, direktorica Centra za ekologiju i energiju Tuzla, napominje da nitko u Federaciji Bosni i Hercegovini nema ama baš nikakve namjere pomoći ovom srednjobosanskom gradu.

“Cijeli svijet odustaje od termoelektrana i kopanja ugljena. Prelaze na druge, obnovljive

izvore energije i brinu o čistoći zraka. U isto vrijeme BiH gradi nove blokove. Sada je u planu gradnja tuzlanskog Bloka 7. Kažu da bi on trebao smanjiti zagađenje jer će raditi u skladu s najsuvremenijim tehnologijama. To nema nikakva smisla jer će ionako nastaviti raditi ostali blokovi koji su dosad zagađivali”, kaže Dž. Agić.

Termoelektrane i rudnici golem su biznis. Samo u tuzlanskoj zaposleno je oko 400 osoba, a u rudnicima na tuzlanskom području još oko četiri i pol tisuće. Ipak, Džemila Agić tvrdi da je korist koju regija dobiva od te prljave industrije znatno manja od štete koju nanosi.

“Za početak, oni ne plaćaju koncesijske naknade niti doprinose na plaće. Morali bi, ali to ne rade. Dakle, dužni su sustavu. Studije su pokazale da je samo 2013. godine zagađenje zraka prouzročilo izravnu štetu na zdravlje ljudi, kroz javni zdravstveni sustav, od 99 milijuna eura. Doktorske disertacije pokazale su da se na ovom području više boluje od respiratornih bolesti, raka pluća te kardiovaskularnih oboljenja. Brojke ne lažu. Tek sada kada je Europska zajednica (EZ) upozorila na te stvari, počelo se razmišljati o tehnologijama odsumporavanja, iako je to nešto na što je Termoelektrana, koja je u državnom vlasništvu, trebala obraćati pozornost prije mnogo godina”, kaže Dž. Agić. Dodaje da je u Tuzli situacija slična onoj narodnoj poslovice: psi laju, karavane prolaze.

Projekti na čekanju

“Mnogo radimo, imamo nebrojene projekte, mjerimo i analiziramo kvalitetu zraka. No, što god da mi učinimo, ništa se neće dogoditi. Propisi su takvi da se, čak i kada se utvrdi prekršaj, baš ništa ne dogodi. Nitko ne bude sankcioniran i sve se nastavlja kako je i bilo”, očajna je Dž. Agić.

Goran Stojak upozorava na još jedan javnozdravstveni problem prouzročen blizinom termoelektrane – šljakišta. Sav pepeo prepun toksičnih tvari koji se zadržava u filterima dimnjaka termoelektrane sapire se vodom i kilometarskim cijevima šalje u Divkoviće, gdje su šljakišta, odlagališta šljake. Ona pritom, kaže Stojak, nemaju baš nikakvu dozvolu za rad. Problem je što su vrlo loše izvedena.

Otrovna isparavanja

Tako stanovnike ovog naselja tijekom zime i vlage truju otrovna isparavanja iz termoelektrane, a kada je klima suha i vruća, te pepeo suh, otrovne čestice putuju sa šljakišta. Pokazuje nam studije prema kojima je u kosi stanovnika ovog područja pronađena uznemirujuće visoka koncentracija pojedinih teških metala. Pronađene su letalne količine arsena, žive i kadmija. Sve to Divkovćani dobivaju iz povrća i ribe s ovog područja koja se hrani iz zemlje teško zatrovane otrovnim supstancama.

Stanovnici ovoga kraja posebno su ogorčeni jer im je država jednoga dana naprasno otela poljoprivredna zemljišta proglašivši ih parcelama za šljakišta pa danas rampe priječe prilaz

njihovim parcelama od kojih su godinama živjeli. Drago im je što smo, čak iz Zagreba, došli u njihov kraj. Smatraju da od lokalnih medija nemaju mnogo koristi.

“Vi ste u Europskoj uniji. Možda se vaš glas dalje čuje. Pomozite koliko možete. Ovdje vladaju samo korupcija i kriminal, nitko se ne drži zakona, a ljudi umiru iz dana u dan”, kaže Stojak.

izvor: jutarnji.hr